

УДК 330.332

А. О. Касич,
 д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
 Київський національний університет технологій та дизайну
 І. О. Анурова-Приходько,
 магістрант кафедри менеджменту,
 Київський національний університет технологій та дизайну

РУХ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

A. Kasych,
 Doctor of Economic Sciences, Professor of Management Department, Kiev National University of Technologies and Design
 I. Anurova-Prykhodko,
 Master of Management Department, Kiev National University of Technologies and Design

THE RIGHT OF DIRECT FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE THROUGH THE PRIMARY GLOBAL TRENDS

У статті розглянуто актуальність та концепцію прямих іноземних інвестицій, як основний важіль впливу на світову економіку, так і на окремо взятую макроекономічну ситуацію в країні. У роботі проаналізовано інвестиційну привабливість України, інвестиційний потенціал та залежність від глобалізованих економічних процесів. Для наочного прикладу у статті розглянуто та порівняно надходження прямих іноземних інвестицій в українську та китайську економіки у контексті глобалізації світових процесів. Завдяки цьому ми можемо прослідкувати, які системні зрушення відбулися в Україні, де розвинена політика впровадження іноземного капіталу. Після виявлення системних проблем пов'язаних із інвестиційною діяльністю, основним результатом дослідження стало виділення ключових переваг та недоліків процесів руху прямих іноземних інвестицій. Завдяки останньому було запропоновано рекомендації з поліпшення інвестиційного клімату в Україні, адже тенденції українського ПІІ не відповідають світовим і замість поступового зростання спостерігається зниження їх обсягів.

The paper considers the relevance and concept of foreign direct investments as the main lever of influence on the world economy and on the individual macroeconomic situation in the country. The investment attractiveness of Ukraine, investment potential and dependence on globalized economic processes are analyzed in the paper. For a clear example, the paper considers and compares the inflow of foreign direct investments into Ukrainian and Chinese economies in the context of globalization of world processes. As a result, we can track what system shifts have taken place in a country where a policy of attraction of foreign capital is developed. After identifying systemic issues related to investment activity, the main result of the study was the allocation of key advantages and disadvantages of the processes of direct foreign investment. Thanks to the latter, recommendations to improve the investment climate in Ukraine were made, since the trends of Ukrainian FDI do not correspond to the world and instead of gradual growth there is a decrease in their volumes.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, прями контроль, інвестиційна привабливість, іноземний капітал, розподіл інвестицій, тенденції інвестиційної діяльності.

Key words: foreign direct investment, direct control, investment attractiveness, foreign capital, investment distribution, investment tendencies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з проявів процесів глобалізації є активізація руху капіталу у різних формах і, перш за все, у вигляді прямих іноземних інвестицій. Прями іноземні інвестиції

на певних етапах розвитку тих чи інших країн виступають потужним чинником прискорення економічного розвитку. Саме тому, все більша кількість країн, що розвивається, намагається підвищити рівень інвести-

Таблиця 1. Показники руху прямих іноземних інвестицій у світі

Показники	Обсяг у поточних цінах (млрд дол.)						
	1980	1990	2005	2010	2014	2015	2016
Приток ПІІ	59	205	986	1409	1324	1774	1746
частка розвинених країн, %	75,6	79,3	70,3	48,4	42,6	55,5	59,1
частка країн, що розвивається, %	24,4	20,7	27,2	46,1	53,2	42,4	37,0
Дохід від ПІІ	47	82	791	1137	1632	1480	1511
Сукупні активи іноземних філій	2108	4595	49252	56998	104931	108621	112833
Зайнятість в іноземних філіях, тис.	19537	24476	57799	68218	75565	79817	82140
Продажі іноземних філій	2620	5097	22171	32960	33476	36069	37570

Джерело: розраховано авторами за даними [9].

ційної привабливості та використати зовнішній фінансовий ресурс, враховуючи його обмежений внутрішній обсяг.

Україна на поточному етапі розвитку потребує підвищення рівня інвестиційної активності, відповідно, питання залучення прямих іноземних інвестицій залишається важливим.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Процеси впливу ПІІ на економічний розвиток на макrorівні та мікрорівні досить системно досліджуються в працях як зарубіжних, так і українських вчених. У роботах Дабур Н. [11], Бенгоа М. [10], Сан К. [13], Зіліботті Ф. [14] процес залучення ПІІ розглядається в широкому сенсі, коли відбувається не лише підвищення рівня активності інвестиційних процесів в країні, а й інші комплексні зміни в технологічному розвитку, активізації діяльності на зовнішніх ринках тощо. Із використанням досвіду розвинених країн та країн, що розвиваються, вчені розробляють рекомендації щодо державної політики відносно ПІІ.

Питання підвищення рівня інвестиційної привабливості України досліджуються в багатьох працях, зокрема, Березької К.М. [1], Бондар І.Р. [2], Мартиненко В.Ф. [8]. Для України як держави з перехідною

економікою, у роботах [4—6] запропоновано розглядати залучення іноземних інвестицій у контексті структурних змін та реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики. Пріоритетними завданнями, які необхідно вирішувати за участю прямих інвестицій, є: структурна реформа економіки, технологічне відновлення виробництва, виробництво товарів широкого вжитку, подолання залежності країни від імпорту.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — дослідження основних тенденцій руху ПІІ у світі та порівняння їх з процесами, що відбуваються в Україні у контексті визначення ключових завдань для підвищення рівня інвестиційної привабливості країни.

ВИКЛАД РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ОБГРУНТУВАННЯ

Прямі іноземні інвестиції (далі ПІІ) — це інвестиція, що викликає тривалий інтерес до підприємства, яке діє за межами економіки інвестора" [10, с. 530].

Прямі інвестиції у сучасній глобальній економіці перетворились на потужний драйвер економічного розвитку. Тому дослідження цих процесів слід провести на рівні глобальної економіки та визначити здатність Ук-

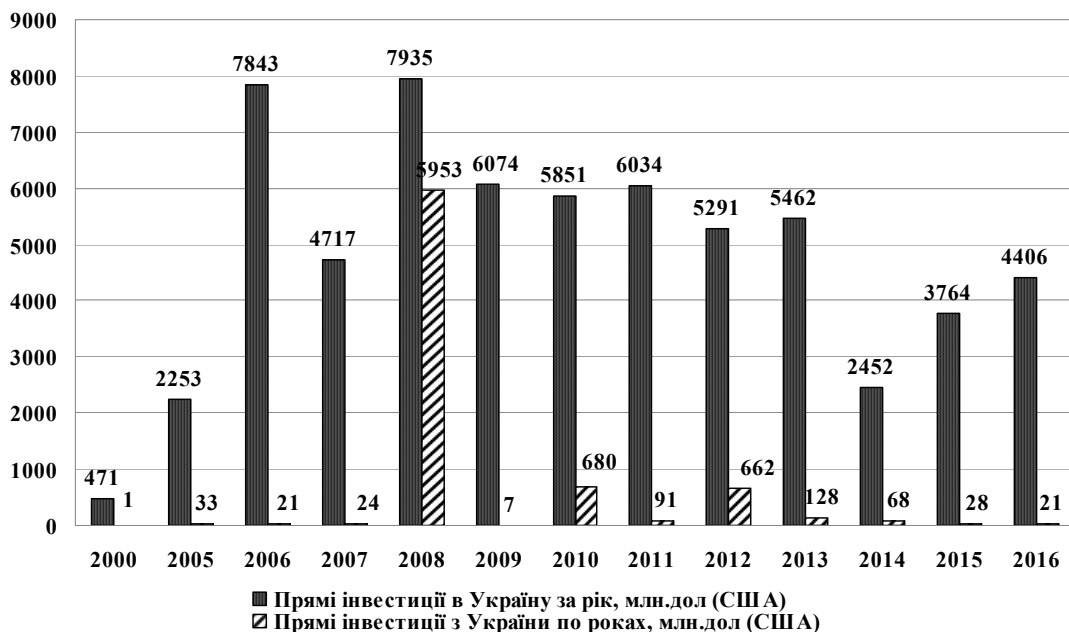

Рис. 1. Динаміка ПІІ в Україну та з України

Джерело: розраховано авторами за даними [9].

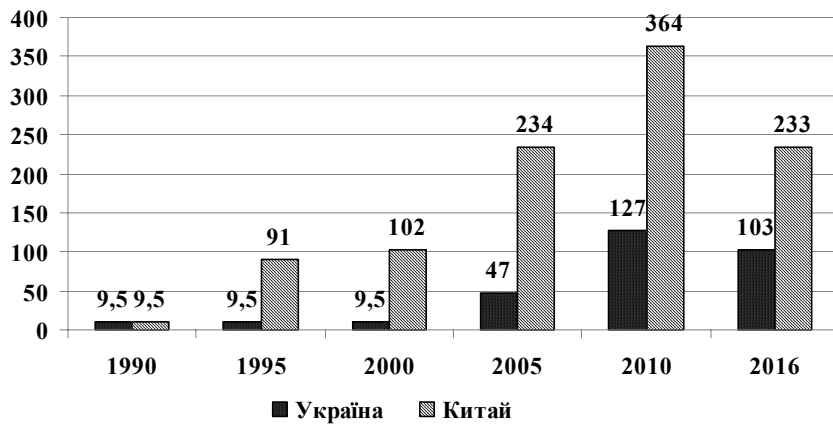

Рис. 2. Динаміка ПІІ з розрахунку на одну особу в Україні та в Китаї

Джерело: розраховано авторами за даними [9].

раїни підключитись до цих процесів. Основні показники, які характеризують рух ПІІ у світі, представлено в таблиці 1.

Представлені дані свідчать про те, що:

по-перше, обсяги ПІІ поступово зростають, оскільки кількість країн, у яких формується надлишок фінансових ресурсів, постійно зростає;

по-друге, відбулися певні структурні зрушення у напрямках руху ПІІ, тобто раніше ресурси спрямовували переважно в розвинені країни, то з часом частка країн, що розвиваються, суттєво зростає. І фактично складається ситуація, коли країни, що розвиваються конкурують за ПІІ, які перерозподіляються у світі. Основними чинниками спрямування ПІІ з розвинених країн у країни, що розвиваються, стали дешева робоча сила та зацікавленість місцевої влади у притоці грошового капіталу.

Приклад активного залучення та ефективного використання ПІІ продемонстрував Китай. У роботі Сан К. наголошено, що саме зростаючий приріст прямих іноземних інвестицій був однією з головних рушійних сил економічного зростання Китаю впродовж трьох десятиліть. Починаючи ще з 1978 року у Китаї реалізувалась Політика відкритих дверей,

яка забезпечила значні потоки капіталу на фоні збереження соціалістично-орієнтованої політичної системи.

На цьому фоні Україна має як низький рівень інвестиційної привабливості, так і низький інвестиційний потенціал (рис. 1).

На динаміку обсягів ПІІ в обох напрямках впливали різні чинники, перш за все, економічні та політичні. Світова фінансова криза 2007—2009 рр. в Україні зумовила чи не найбільше падіння ВВП, однак одним з найзначніших чинників цього було виведення капіталів з України у 2008 році.

Політична нестабільність 2014 року та військовий конфлікт з Росією стали основними причинами рекордно низького обсягу зарубіжних інвестицій за останні 19 років — було зафіксовано падіння на 55%. Попри поступове збільшення прямих іноземних інвестицій у 2015 році майже у 2 рази та продовження наростання позитивної ситуації за першу половину 2016 року, рівень ПІІ 2006 або 2008 років залишається недосяжним.

Представлені дані динаміки ПІІ в Україну та з нашої країни свідчать про існування системних проблем:

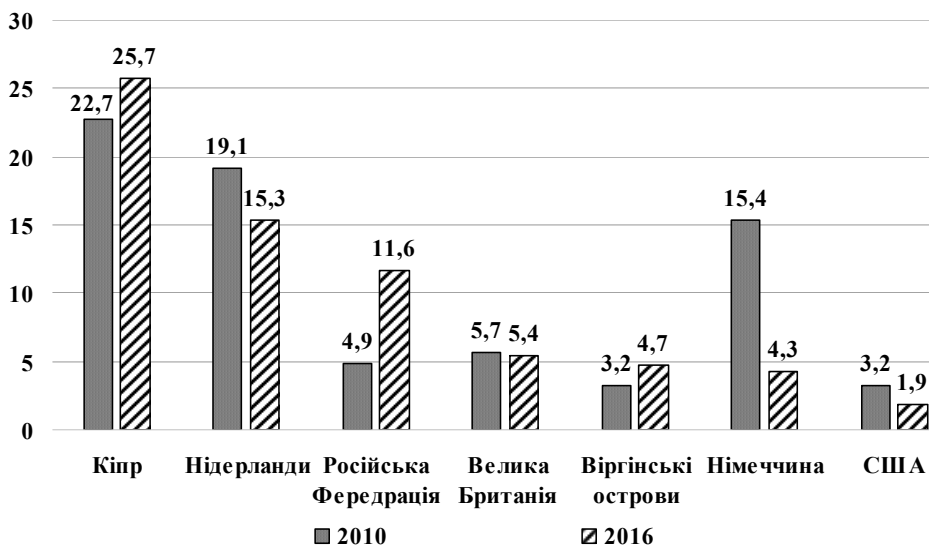

Рис. 3. Частка прямих інвестиції в економіку України із країн світу (станом за 31 грудня)

Джерело: складено за даними [9].

Таблиця 2. Ключові переваги та недоліки процесів руху ПІІ

Природа впливу	Переваги	Недоліки
Ринкові	Доступ до зовнішніх ринків	Загострення конкуренції на внутрішньому ринку
Виробничі	Виробництво конкурентоспроможної продукції. Отримання повних виробничих процесів на території країни. Створення сучасних робочих місць	Зростає залежність національного виробництва від зовнішніх фінансових ресурсів. «Придушення» національного виробництва
Фінансові	Розширення фінансових можливостей та активізація інвестиційних процесів у країні. Надходження іноземної валюти	Виведення прибутку за межі країни. Надання податкових пільг лише для іноземних інвесторів
Технологічні	Трансфер технологій, використання сучасних або більш розвинених технологічних процесів	Обмежені можливості самостійного технологічного розвитку
Організаційно-управлінські	Поширення сучасних систем управління. Розвиток кваліфікаційних навичок місцевої робочої сили. Формування людського капіталу. Збільшення можливостей для робочої сили	Втрата висококваліфікованої робочої сили
Соціально-економічні	Покращення життєвих стандартів	Деформація структури національної економіки

Джерело: розробка авторів.

по-перше, величина залучених в Україні ПІІ є нестійкою і суттєво змінювалась в окремі роки, особливо у зв'язку з політичною нестабільністю 2014—2015 рр. Так, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну скоротився у 2014 році на 3 млрд дол. порівняно з попереднім роком. При цьому слід наголосити, що реальні обсяги прямих іноземних інвестицій є ще меншими, оскільки країни, з яких надходять капітали відносяться знову ж таки до офшорних зон;

по-друге, українські підприємства не набули фінансового потенціалу щодо здійснення самостійної інвестиційної діяльності за кордоном. Навіть суттєве збільшення експорту ПІІ 2008 року слід розглядати у контексті розгортання світової фінансової кризи та виведенням коштів з України в офшорні зони.

Важливим індикатором інвестиційної привабливості країни є величина залучених ПІІ з розрахунку на душу населення. Для порівняння наведемо ці показники в Україні та в Китаї (рис. 2).

Протягом 1990—2016 рр. Китай збільшив величину залучених ПІІ з розрахунку на душу населення у 40 разів, Україна лише у 14. Протягом 1990-х років Україна залучала по 100 дол з розрахунку на одну особу, а протягом 2000-х на рівні 240 дол США. Таке зростання не слід вважати результатом активної інвестиційної політики держави.

Для того, щоб зрозуміти чи відбувається підвищення рівня інвестиційної привабливості економіки України доцільно провести аналіз залучених інвестицій у розрізі країн світу (рис. 3).

Основними інвесторами впродовж багатьох років залишаються Кіпр (25,7%) та Нідерланди (15,3%), які добре відомі своєю офшорною діяльністю. Наступна Російська Федерація з часткою у 12% від загальної кількості інвестицій, це також скриті офшорні махінації з подальшим виведенням коштів у швейцарські банки. Той факт, що основні обсяги ПІІ, залучених в Україну із вказаних країн свідчить про низький рівень довіри до економіки та влади.

В Україні питання залучення ПІІ в економіку країни, залишається дискусійним, оскільки цей процес супроводжується як позитивними, так і негативними впливами. Відповідно дослідження досвіду різних країн залучення та використання зовнішнього фінан-

сового ресурсу є важливим для розуміння закономірностей цих процесів та визначення методів управління ними. Узагальнення зарубіжного досвіду залучення та використання ПІІ у різних країнах дозволяє визначити ключові переваги та недоліки процесів руху ПІІ (табл. 2).

Зважаючи на основні переваги та недоліки руху ПІІ, з якими стикаються, перш за все, країни що розвиваються, Україні у контексті поліпшення інвестиційного клімату необхідно:

— розроблення та виконання довгострокової державної політики із підвищення рівня інвестиційної привабливості країни, в межах якої необхідно передбачити підтримку та заохочення через запровадження пільг та гарантій на загальнодержавному рівні;

— введення жорсткого контролю за можливими тіншовими потоками, які виводяться з країни та можуть бути інвестовані у розвиток;

— підвищити контроль за потоками ПІІ, які надходять з офшорних територій та мінімізувати корупційні схеми, що перешкоджають ПІІ на державному та регіональному рівнях;

— проводити консультації з іноземними інвесторами з приводу законодавчої бази для інвестиційної діяльності та умов ведення бізнесу в Україні, особливо високотехнологічних підприємств.

Виконання наведених вище пропозицій, хоча б частково, допомогли б зробити Україну привабливішою для інвестування та залучити істотні ПІІ задля підняття вітчизняної економіки та формування власного економічного ресурсу.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження процесів руху ПІІ у світі та в Україні свідчить про невідповідність тенденцій. Якщо у світі обсяги ПІІ зростають та все активніше спрямовуються в країни, що розвиваються, то в Україні основні показники є нестійкими та свідчать про низьку інвестиційну привабливість країни. Такий стан справ уже впродовж тривалого періоду часу свідчить про ігнорування державними інститутами світового досвіду та штучне відмежування економіки України від світових потоків капіталу, оскільки інші чинники (природні ресурси, кваліфікація робочої сили тощо) відповідають вимогам зарубіжних інвесторів.

Подальшого дослідження потребують питання залучення і використання ПІІ на мікрорівні, що стане основою для розробки стратегії підвищення рівня інвестиційної привабливості українських підприємств.

Література:

1. Березька К.М. Оцінювання диспропорцій регіонального розподілу іноземних інвестицій в Україні / К.М. Березька, О.М. Березький, В.В. Маслій. — Актуальні проблеми економіки. — 2013. — № 12. — С. 106—114.
2. Боднар І.Р. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі / І.Р. Боднар // Регіональна економіка. — 2009. — № 4 (54). — С. 62—70.
3. Кадочников С.М. Прямые зарубежные инвестиции: микроэкономический анализ эффектов благосостояния / Кадочников С.М. — СПб.: Экономическая школа, 2002. — 267 с.
4. Касич А.О. Нові підходи до методики аналізу інвестиційної діяльності / А. Касич // Ефективна економіка, 2011. — № 3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=493>
5. Касич А.О. Теоретичні і методичні основи аналізу внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності / Касич А.О. // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 3 (117). — С. 243—250.
6. Касич А.О. Зміст та завдання державної інноваційно-інвестиційної політики України / А.О. Касич // Схід. — 2005. — № 6 (72). — С. 3—9.
7. Левчинський Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій і інвестиційного процесу / Д.Л. Левчинський // Механізм регулювання економіки. — 2011. — № 2. — С. 131—139.
8. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні в умовах глобалізації економіки / В.Ф. Мартиненко. — Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія "Управління". — Вип. 4. — 2013.
9. Офіційний сайт Державної служби України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Bengoa M., Sanchez-Robles B. Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America // European Journal of Political Economy, 2003. — Vol. 19. — P. 529—545.
11. Dabour N. The role of foreign direct investment (FDI) in development and growth in OIC member countries // Journal of Economic Cooperation, 2000. — № 3. — P. 27—55.
12. Official site of United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.unctad.org
13. Sun X. (2002). Foreign Direct Investment and Economic Development What Do the States Need To Do? Foreign Investment Advisory Service [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.econ.uzh.ch/ipcdp/theses/BA_MarieStohldreier.pdf
14. Zilibotti F. (2009). The Impact of Foreign Direct Investments on Economic Growth in China during the Era

1979—2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.econ.uzh.ch/ipcdp/theses/BA_MarieStohldreier.pdf

References:

1. Berez'ka, K. M. Berez'kyj, O. M. and Maslij, V. V. (2013), "Assessment of regional disparities of foreign investments in ukraine", Aktual'ni problemy ekonomiky, Vol. 12, pp. 106—114.
2. Bodnar, I. R. (2009), "Problems of investigation of foreign investments in ukraine at the present stage", Regional'na ekonomika, Vol. 4, no. 54, pp. 62—70.
3. Kadochnykov, S.M. (2002), Priamy zarubezhnye ynvestytsyy: mykroekonomycheskyj analiz effektov blahosostoianya [Foreign direct investment: micro-economic analysis of welfare effects], Ekonomycheskaia shkola, St. Petersburg, Russia.
4. Kasych, A.O. (2011), "New approaches to the methodology of investment activity analysis", Efektyvna ekonomika, Vol. 3, available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=493> (Accessed 20 Dec 2017).
5. Kasych, A.O. (2011), "Theoretical and methodical grounds for analysis of internal sources for financing of investment activity", Aktual'ni problemy ekonomiky, Vol. 3, no. 117 pp. 243—250.
6. Kasych, A.O. (2005), "The content and tasks of the state innovation and investment policy of Ukraine", Skhid, Vol. 6 no. 72 pp. 3—9.
7. Levchyns'kyj, D.L. (2011), "Essence and economic nature of investments and investment process", Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky, Vol. 2, pp. 131—139.
8. Martynenko, V. F. (2013), "Public administration of the investment process in Ukraine in the conditions of globalization of the economy", Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'noho upravlinnia: Seria "Upravlinnia", Vol. 4.
9. The official site of the State Service of Ukraine (2017), available at: www.ukrstat.gov.ua (Accessed 20 Dec 2017).
10. Bengoa, M. and Sanchez-Robles, B. (2003), "Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America", European Journal of Political Economy, vol. 19, p. 529—545.
11. Dabour, N. (2000), "The role of foreign direct investment (FDI) in development and growth in OIC member countries", Journal of Economic Cooperation, vol. 3, p. 27—55.
12. Official site of United Nations Conference on Trade and Development available at: www.unctad.org (Accessed 20 Dec 2017).
13. Sun, X. (2002), "Foreign Direct Investment and Economic Development. What Do the States Need To Do?", Foreign Investment Advisory Service, available at: http://www.econ.uzh.ch/ipcdp/theses/BA_MarieStohldreier.pdf (Accessed 20 Dec 2017).
14. Zilibotti F. (2009), "The Impact of Foreign Direct Investments on Economic Growth in China during the Era 1979—2009", available at: http://www.econ.uzh.ch/ipcdp/theses/BA_MarieStohldreier.pdf (Accessed 20 Dec 2017).

Стаття надійшла до редакції 26.12.2017 р.